
GYŐR ÉS KAPUVÁR 18. SZÁZADI CSALÁDNEVEI

1. A 18. század Magyarország történelmében a fejlődés, gyarapodás időszaka. Időnként harmadik honfoglalásként emlegetjük, ugyanis az évszázados háborús pusztítás után béke köszöntött az országra, és a nagyobb jólét következményeként rohamosan növekedett a lakosság száma. Ez a növekedés nemcsak a magyar népességszám emelkedéséből adódik, hanem a környező országok idegen ajkú lakosainak betelepülése is ezt segíti elő. Mint tudjuk, a 18. század a családnevek megszilárdulásának időszaka is (BENKŐ 1949: 22), tehát a családnévvizsgálat szempontjából rendkívül érdekes kor. Ez a változás, mozgás jól érzékelhető a két kiválasztott kislalföldi város családnévanyagában.

Győr-Moson-Sopron megye két városának 18. századi családnévállományában keresem a hasonlóságokat és eltéréseket. Az összevetésre lehetőséget biztosítanak azok a tények, amelyek a lakosság etnikai és foglalkozási összetételére világítanak rá. Mindkét város településszerkezete hasonló abban, hogy a ma egységes város egykor különálló részeket foglal magába: Győrben a belső és külső várost, Kapuváron a kapuvári, illetve gartai településrészt. Győr lakosságszerkezetében elkülönül az elsősorban magyar nyelvű külső város és a 18. században jelentős német ajkú lakossággal bíró belső város. Hasonló kettősség figyelhető meg a mai Kapuvár város 18. századi struktúrájában: abban az időben Kapuváron magyar lakosság, míg Gartán jelentős német anyanyelvű betelepült népesség élt. Közös vonás továbbá, hogy mindkét település kislalföldi (45 km választja el őket egymástól), s mindkettő már az Árpád-kor kezdetétől meghatározó szerepet játszott a környezetében. Természetesen lényeges különbségek is kimutathatók a két város helyzetében. A vizsgált időszakban Kapuvár mezőváros, Sopron megye egyik járásközpontja, a várvédelem megszűnte után mezőgazdaságból élő lakossággal; Győr viszont szabad királyi város, Győr megye székhelye, polgárosodott, kereskedő, iparosodó település, kiváló közlekedési lehetőséggel. Győr lakossága csak a reformkor végére kezd magyarrá válni, Gartán viszont nagyon gyors a 17. században betelepített lakosság asszimilálódása, csak a nevek utalnak a származásukra.

A 18. század közepén Győr alig néhány esztendeje (1743 óta) szabad királyi város. Ebben az időben még állnak a középkori városfalak, amelyek a mai belvárost fogták közre, és van egy várfalakon kívüli külvárosi rész. A belső városban a török és kuruc harcok lezárását követő békés időben rendkívül intenzív az idegen ajkúak, elsősorban a német anyanyelvűek betelepülése (MORVAI szerk. 2007). A külső városrészek lakossága – az összeírás tanúsága szerint – megállapodottabb, állandóbb.

Kapuvár a középkortól Sopron megye fontos városi települése volt. 1558-ban kapott mezővárosi rangot. Közvetlenül a szomszédságában, 1663-ban létesült Garta falu, amelyet német telepesekkel és Kapuvárról kiköltözött magyarokkal, főként a várban, vár körül tevékenykedő hajdúkkal népesítettek be. Az egymáshoz mindig is szorosan kötődő Garta és Kapuvár 1923-ban egyesült. A mai Győr és a mai Kapuvár településszerkezetére tehát, mint láthatjuk, hasonló kettősség jellemző.

A különböző szociolingvisztikai változók vizsgálata azt mutatja, hogy a 18. század közepén közös a lakosság eredeti etnikai többfélesége, és szintén hasonló mindkét városban a

foglalkozási struktúra: az egyik településrészben nagyon jelentős az urbanizálódó, polgárosodó kézműves, iparos családfők száma (Győr belvárosában, illetve Gartán), míg a másikban a földművelésből élő népesség van jelen (Kapunváron, valamint Győr külvárosában).

Az etnikai, szociális hasonlóságok és különbségek a névkincsben is nyomon követhetők. A névanyag vizsgálatához az 1750/1751-es győri házösszeírást (CDJ. 1–2), illetve az 1754-es Nádasdy Boldizsár-féle országos összeírást (CR.) vettem alapul. A háztulajdonosi összeírás elkülönítette a belső város és a külső városrészek lakosait, és ekkor még külön írták össze Kapuvár és Garta népeit is. Így négyféle családnévanyag összehasonlítására nyílt lehetőségem. Győrben 1750-ben a lakosság szám 13 330 fő (DÁNYI 1978: 99), Kapuváron 2381, Gartán pedig 737 fő (DRINÓCZI 1830–1847: 440).

2. A családnevek elemzése, összevetése kapcsán a nevek gyakorisági és nyelvi eredet szerinti vizsgálata mellett (magyar, német, szláv és egyéb eredetű) néhány jelentéstani kategória áttekintését is elvégzem. A családnévvizsgálatból óvatos következtetéseket vonhatunk le a tekintetben, hogy milyen anyanyelvű, származású közösség élt a területen, s kiderülhet az is, hogy a belső és külső migráció milyen irányú volt. A győri belső és külső városi háztulajdonosi összeírás első áttekintésekor feltűnik, hogy a belső és a külső városrész családnévanyaga jelentősen eltér. Ebből természetesen adódik, hogy az elemzésben is az egyes szempontoknál a két lakosságcsoportot külön vizsgáltam, s ugyanígy tettem Kapuvár és Garta névanyagával is.

2.1. Első elemzési szempontom a családnevek gyakorisága. A családnevek nagy megterheltsége, bizonyos nevek nagy gyakorisága arra utalhat, hogy a vizsgált területen régi, több generáció óta együtt élő népességről van szó. Az ország azon területein, ahol zárt közösségekben élő tősgyökeres lakosságot találunk (például Órség, Ormánság), valóban nagy a családnevek megterheltsége. Például az Ormánságban ez a szám 4,5. Ezzel szemben ott, ahol jelentős a népességmozgás, a betelepülés, az elvándorlás, vagy éppen valami ok miatt az eredeti lakosság kihalt, elmenekült, és helyére újak jöttek, kicsi a gyakoriságot feltüntető szám. Szintén alacsony a gyakorisági mutató a városokban, ahova a jó munkalehetőség miatt, a jobb megélhetés reményében folyamatos a beáramlás, illetve a háború vagy más bajok miatt kipusztult vidékeken az újratelepítés miatt. Az ország különböző területeiről vett adatok igazolják a leírtakat. A 18. század második felében a gyakorisági mutató Sopron megyében 2,7; az Órségben 3,3; az Ormánságban 4,5; Nagykanizsán 1,9; Békés városban 2,1 (HAJDÚ 2003: 784). Győr belső városrészének gyakorisági mutatószáma 1,2; ezzel ellentétben a sokat szenvedett és sok pusztuló falut is magába foglaló Rábaközben 3,26 (VARGA 2006: 44). A falvakban ugyanis a városokkal ellentétben kisebb a migráció, az eredeti lakosok a bajok elmúltával visszatérnek ősi lakhelyükre. HAJDÚ MIHÁLY vizsgálataiban 1,8-1,9-es mutató a legalacsonyabb. Győrben ennél is lényegesen kisebb ez a szám. A DÁNYI-idézet rávilágít arra, hogy miért lehet ez így: „A 18. század második felében [...] lakosainak nagy része csak két-három generáció óta lakta a várost” (DÁNYI 1978: 81). Tehát a 18. század közepén sok olyan család lehetett, amely csupán egy-két nemzedék óta élt Győrben. 1594–1598 között Győr négy éven át török kézen volt; ennek következtében a lakosság alaposan kicserélődött. Az 1600-as évek elején – mivel a Bécs ellen vonuló török veszély továbbra is fenyegetett – csak nagyon lassan tért vissza az élet az elpusztított belső városba. Így az

1700-as évek első felében nem évszázadok során megsokszorozódott, hanem néhány évtizede itt élő családok alkották a városi lakosság nagy részét.

Jelentős eltérés mutatható ki a belváros és a külső városrészek között. A belvárosban összesen 621 családnevet írtak össze, ez 522-féle eltérő nevet jelent. Tehát a névanyag nagyon színes, kevés az ismétlődés: a névgyakorisági mutató csupán 1,2. Ezzel ellentétben a várfalakon kívül 883 családot jegyeztek fel. Ez a közösség 470-féle családnevet használ, azaz a gyakoriság nagyobb: 1,9.

Kapuváron az 1754-es adatok szerint 258 család élt, ők 104 különböző nevet viseltek. Itt a gyakorisági mutató 2,5; jóval magasabb, mint Győr bármelyik városrészében. Gartán a 74 család 47-féle családnevet használt, így a gyakoriság 1,6. A gyakorisági mutató megerősíti, amit a településtörténetből tudunk: a névanyagban jelentős mértékű a betelepült lakosságra vonatkozó családnévállomány.

2.2. A leggyakoribb családnevek kiválogatása jelzi, melyek a régtől itt élő legnépesebb családok. Mind a négy településtípusban jelen van a *Horváth* és a *Nagy*, ahogy a 18. században a történelmi Magyarország teljes északnyugati területén ezek a legjellemzőbb családnevek (HAJDÚ 2003: 784). Azonban a különbség is szembeötlő: míg a külvárosi részen a családok csaknem 6, Kapuváron pedig több mint 4%-a viseli ezt a nevet, addig Gartán 2,7%, a belvárosban pedig csak 1,3%.

A gyakorisági sorrend utalhat arra is, hogy a listán szereplő családnevek kialakulásakor mi volt a névadás motivációja. Ha Kapuvár névsorrendjét áttekintjük, a foglalkozásnévi eredetet bizonyítja. A tíz leggyakoribb – és éppen a gyakoriságánál fogva állíthatjuk, hogy a legrégebb – családnév között hat (ha a *Papp*-ot is ide tartozónak tekintjük, akkor hét) foglalkozásnévből alakult ki: 1. *Varga*, 2. *Sipőcz*, 6. *Molnár*, 7. *Szabó*, 8. *Mészáros*, 9. *Papp*, 10. *Szücs* (a számok a gyakoriság szerinti sorrendben elfoglalt helyet jelzik). Ehhez részben hasonló Győr külső városrészeinek névsorrendje: közös a *Szabó*, *Kovács*, *Mészáros* foglalkozásnévi, valamint a *Horváth*, *Németh* népnévi és a *Nagy* tulajdonságnévi családnév. A belvárosban ezt nem tudjuk kimutatni, itt ugyanis a török kor utáni erőteljes lakossággyarapodás, illetve -cserélődés miatt nem formálódott ki egy jól körvonalazható régi típus – kivéve az említett kettőt –, míg a külvárosi részekben ez jobban érzékelhető.

Százalékos értéke alapján ugyancsak a 10-es pozíciószámra találjuk a belvárosban a *Königh*, *Lakner*, *Neubauer*, *Somogyi*, *Pusztai*, *Vagner*, a külvárosban a *Rácz*, *Raics*, *Varga*, *Vörös*, Gartán pedig a *Klaiser*, *Kovács*, *Lakatos*, *Németh*, *Pászly*, *Pintér*, *Török*, *Varga* neveket. Kapuváron csupán egyetlen név foglalja el a 10. helyet (*Szücs*). A felsoroltak szintén még a nagy gyakoriságúak közé tartoznak. Ezeket is vizsgálva elmondhatjuk, hogy a győri belső város és Garta nevei között, valamint a külső városrész és Kapuvár lakosainak nevei között nagyobb a hasonlóság.

A Dunántúlon és a Felvidéken jellemző foglalkozás- (*Szabó*, *Kovács*, *Mészáros*, *Varga*), nép- (*Horváth*, *Tóth*, *Németh*, *Rácz*) és tulajdonságnévi (*Nagy*, *Balog*, *Kiss*) alapszavúak állnak a sorrend elején. A *Rácz* név gyakorisága érthető, ugyanis 1607-ben 92 szerb családot telepítettek le Győr Újváros nevű részén (SZÁVAY 1896: 106). Talán az új elnevezés motivációjául szolgálhatott ez a tény. A *Tóth* családnév nagy valószínűséggel ebben az időben már csak a szlovákságra utal a korábbi tágabb, 'szláv' értelemmel szemben.

Pozíció	Győr, belváros		Győr, külváros		Kapuvár		Garta	
	családnév	%	családnév	%	családnév	%	családnév	%
1.	<i>Horváth</i>	1,3	<i>Horváth</i>	5,8	<i>Varga</i>	9,7	<i>Hoffer</i>	6,8
2.	<i>Nagy</i>	1,1	<i>Szabó</i>	3,5	<i>Sipőcz</i>	5,4	<i>Nagy</i>	5,4
3.	<i>Farkas</i>	0,95	<i>Tóth</i>	3,1	<i>Horváth</i>	4,3	<i>Sipőcz</i>	4,1
4.	<i>Szalai</i>		<i>Nagy</i>	2,6	<i>Nagy</i>	3,9	<i>Tobler</i>	
5.	<i>Tóth</i>		<i>Kovács</i>	1,7	<i>Németh</i>		<i>Tóth</i>	
6.	<i>Nyitrai</i>	0,8	<i>Balogh</i>	1,6	<i>Molnár</i>	3,5	<i>Tringer</i>	2,7
7.	<i>Rózsás</i>		<i>Németh</i>	1,5	<i>Szabó</i>		<i>Fücsök</i>	
8.	<i>Török</i>		<i>Kiss</i>	1,2	<i>Mészáros</i>	3,1	<i>Hegykő</i>	
9.	<i>Both</i>	0,6	<i>Mészáros</i>	1,1	<i>Papp</i>		<i>Horváth</i>	
10.	<i>Graff</i>	0,5	<i>Kozma</i>	0,6	<i>Szűcs</i>	2,7	<i>Kiss</i>	
Összesen		8,75		22,7		43,1		39,4

1. táblázat: A leggyakoribb családnevek sorrendje és az összes családhoz viszonyított aránya

A sorrendből következő szembevető eredmény, hogy Garta nevei kivételével a gyakorisági lista élén magyar eredetű családnevek állnak, csupán a 10. pozíciószám alatt tűnnek fel a győri városrészekben idegen alapszavúak. A mai gartai részen napjainkban is az egyik legjellemzőbb név a 18. századi sor élén álló *Hoffer*. Egy 1735-ből származó összeírásból tudjuk, hogy a *Hoffer* család elődei az első gartai lakosok voltak (CP.).

Lényeges eltérés mutatkozik itt egyrészt a győri belváros (8,75%) és a külváros (22,7%) első tíz nevének az összes névhez viszonyított arányában, másrészt jól látható ez az aránybeli különbség Győr, valamint Kapuvár és Garta leggyakoribb neveinek arányában is. Míg a tíz leggyakoribb belvárosi név az összes családnévnek megközelítően a 9%-át adja, addig a külvárosi nevek a nagyobb megterheltség miatt az összes név közel 23%-át jelentik. Ezzel szemben Kapuváron és Gartán az első tíz név az összes családnév 40%-át teszi ki. A magyarázat valószínűleg abban rejlik, hogy a kapuvári népesség a mezővárosi titulus ellenére is falusias, zárt közösséget alkotott, és egyre terebélyesedtek a régi családok. Ugyanezt látjuk Gartán is: a kedvezményekben részesülő betelepített német mesteremberek és a Kapuvárról áttelepült családok száma is gyorsan gyarapodott, és ez a gyarapodás ilyen kis létszámú közösségben azonnal nagyobb arányt eredményezett. Győr belvárosában a sok név között alacsony a tipikus nevek aránya, ezzel szemben a kis gartai, zárt közösségben a néhány életerős család gyorsan teret hódított. Győr külső városrészein a lakosság egyötöde, Kapuváron a családok csaknem fele a gyakori nevek közé tartozik, és főként magyar ajkú népességet jelent.

2.3. Szintén tanulsággal szolgáló következtetés vonható le az egyetlen család által viselt nevek számából. Ezek aránya a győri belső városban nagyon magas: a családok 73,75%-a sorolható e körbe. Különösen érdekessé válik az elemzés, ha a nyelvi eredet szerint is különválasztjuk e családneveket. Legmagasabb a német alapszavú nevek aránya (az 522-féle családnév 44,4%-a), ezt követi a magyar alapszavú nevek csoportja. Ez utóbbiban feltűnően sok az *-i* képzős helynévi eredetű: a 69-féle *-i* képzős helynévi alapú családnévből 60 csak egy-egy családot nevez meg. Mindez tehát a migráció folyamatosságát tükrözheti, azaz nem egy megállapodott, évszázadok óta kialakult zárt vagy mozdulatla-

nul egy helyen élő lakosságról tudósítanak a tények, hanem egy változó, állandóan alakuló, bővülő közösségről.

Nevek	magyar	német	szláv	egyéb	összesen
1 családot jelölők	138	232	73	15	458
1 családot jelölők az 522-féle családnév %-ában	26,4%	44,4%	13,9%	2,9%	87,74%
1 családot jelölők az összes (621) család %-ában	22,2%	37,4%	11,8%	2,4%	73,75%

2. táblázat: Egy családot megnevező belvárosi családnevek száma és aránya

A külső városrészek szegényebb lakossága esetén nem látható ennyire erőteljes népszerűségmozgás. Ott 330-féle név jelöl egyetlen családot (összesen 883 családot 470-féle néven írtak össze), vagyis a családok 37,4%-ának van tökéletesen egyedítő családneve, és a névanyag 70,2%-a egyetlen család tulajdonneve. A külső városrészekben is magas az egyetlen család neveként viselt családnevek száma és aránya. Lényeges eltérés tapasztalható a két városrészben a magyar eredetű családnevek esetén. Az egyes nyelvi eredet szerinti csoportokat külön-külön vizsgálva azt tapasztaljuk, hogy az összes magyar eredetű (201) családnév 64,4%-a (a családok 29,2%-a) egyedít egy családot, míg az idegen alapszavúaknál nagyobb ez az érték: az összes, 68-féle német családnévből 83,9% és valamennyi szláv alapszavú családnévből 77,3% jelöl egyetlen családot.

Nevek	magyar	német	szláv	egyéb	összesen
1 családot jelölők	201	68	51	10	330
1 családot jelölők a 470-féle családnév %-ában	42,7%	14,5%	10,9%	2,1%	70,2%
1 családot jelölők az összes (883) család %-ában	22,8%	7,7%	5,8%	1,1%	37,4%

3. táblázat: Egy családot megnevező külvárosi családnevek száma és aránya

A külvárosban a magyar eredetű családnevek között magasabb, a német eredetűek között alacsonyabb az egy családot megkülönböztető névegyedek aránya, tehát a magyar névvel rendelkezők között nagyobb a mozgás, a külvárosba kevesebb idegen családnévű került be. Másrészt jól érzékelhető a belváros és a külső városrész közti különbség az egyetlen családot jelölő nevek összes családhoz viszonyított arányában (73,75% és 37,4%).

Nevek	Győr belváros	Győr külváros	Kapuvár	Garta
1 családot jelölők	458	330	64	29
1 családot jelölők a névanyag %-ában	87,7%	70,2%	61,5%	61,7%
1 családot jelölők az összes család %-ában	73,7%	37,4%	24,8%	39,2%

4. táblázat: Az egy családot jelölő családnevek mennyiségének összehasonlítása

Kapuvár és Garta névkincsét a fentiekkel összevetve megállapíthatjuk, hogy Győr belvárosa tér el legerősebben a többitől, különösen ami az egyetlen családot jelölő családneveknek az összes családon belüli arányát illeti. A kis lélekszámú rábaközi falu és Kapuvár város számadatai nagyon alacsonyak Győrhez képest, de százalékos összevetésben – úgy érzem – alkalmasak az összefüggések megmutatására.

2.4. A közepes gyakoriságú, csak az adott településre jellemző családnevek felkutatása is izgalmas kérdés. Ugyancsak érdekes tudni, hogy viselik-e ma a 18. századi családneveket. A 2005. évi telefonkönyv alapján kerestem erre a választ. Igaz, hogy a telefonkönyv nem biztos és egzakt forrás, de ha tökéletesen pontos adatok összeállítására nem is, viszonyításra mindenképpen alkalmas.

A 18. századi nagy gyakoriságú nevek nyilvánvalóan ma is részei a családnévállománynak. Napjainkban a telefonkönyv nevei alapján a legnagyobb gyakoriságú nevek Győrben a *Horváth* (1300), *Kovács* (900), *Németh* (800), *Szabó* (800), *Varga* (750), *Tóth* (650), *Kiss* (400), *Molnár* (350), *Takács* (300), *Szalai* (250). Kapuváron leggyakoribbak a *Horváth* (200), *Varga* (154), *Németh* (130), *Kiss* (90), *Nagy* (80), *Kovács* (70), *Szabó* (60) *Papp* (60) *Tóth* (50), *Szalai* (50); a legtöbbször viselt családnevek tehát semmilyen jellegzetességet nem tárnak fel a településről, legfeljebb egy nagyobb tájegységet jellemeznek. Talán a *Papp* családnév árukkodik leginkább a Kapuvárhoz tartozásról, ez a családnév ugyanis a környékbeli településeken ritkább, mint Kapuváron. A sorrendek szinte a 18. századiak. Mára Győrben is kialakult ugyanaz a gyakoriság, amely jellemző e tájra. Nyolc családnév egyezik meg, s csak a *Molnár* és a *Takács*, illetve a *Nagy* és a *Papp* tér el a két város tízes listáján.

Nagy vagy nagyobb városban nehezebben állapítható meg, mely név az, amely tipikusan csak ott használatos. Ennek megállapítására a 18. századi közepes gyakoriságú, nem feltétlenül magyar alapszavú neveket néztem át. A tipikus, adott helyre jellemző neveket keresve sokat ki lehet zárni a felsorolásból. Érdektelenek azok, amelyek mindegyik előfordulnak, így a *Molnár*, *Török*, *Fehér*, *Fekete*, *Somogyi*, *Vagner*, *Varga*, *Vörös*, *Magyar*, *Sziládi*, *Fodor*, *Gerencsér*, *Molnár*, *Vas*, *Papp*, *Szűcs*, *Kovács*, *Bognár*, *Szakács*, *Herczeg*, *Kertész*, *Kiss*, *Szalai*, *Takács*, *Balogh*. Ezt követően megmaradnak azok, amelyekről a környéken élő ember – az idősebbek talán még ma is – meg tudta mondani, hogy az adott személy mely település lakója.

A győri belváros közepes gyakoriságú nevei a következők (az első tízből is ide sorolhatók az arányaikban alacsony részesedésű családnevek): *Nyitrai*, *Rózsás*, *Both*, *Fogler*, *Fördös*, *Graf*, *Herz*, *Holenda*, *Lakner*, *Neupauer*, *Torkos*. A külső városrészben a *Kozma*, *Rácz*, *Raics*, *Bálint*, *Varsányi*, *Benkő*, *Farkas*, *Gerencsér*, *Gyurász*, *Hás*, *Jánosi*, *Kövecses*, *Nedőczy*, *Petróczi*, *Szemeti* családnevek tartozhatnak ide. A ma már egységes Győrben a kiválogatott nevek közül sok nem szerepel a telefonkönyv névanyagában, ilyenek: *Fogler*, *Gyurász*, *Holenda*, *Nedőczy*, *Neupauer*, *Petróczi*, *Raics*. A rendelkezésre álló adatok alapján ma kis gyakoriságú a *Bálint* (már nem a nyelvjárási formában, azaz nem zöngés hanggal a végén), illetve a *Both*, *Fördös*, *Graf*, *Haás*, *Herz*, *Kövecses*, *Lakner*, *Torkos*, *Szemeti* (*Szemethi*, *Szemethy* és *Szemeti* formában). Talán az egy *Torkos* családnévre mondható, hogy a megye többi településén a korábbi századokban nem fordult elő, tehát megyénkben „tipikus győri” családnévnek tekinthetjük.

Kapuváron a *Papp*, *Cserpes*, *Szakács*, *Vargyas*, *Bársony*, *Dezamits*, *Ensöl*, *Herczeg*, *Rozsits*, *Szaikovits*, *Szerencse*, *Ador*, *Apeller*, *Bani*, *Füzi*, *Hatos*, *Hérics*, *Homoki*, *Klaiser*,

Lendvai, Olaszi, Preklet, Vámosi a közepes gyakoriságú, Gartán pedig a *Klaizer, Lakatos, Pászli, Pintér, Degovics, Gerencsér, Göndöcs, Jerkó, Lukovics, Odor, Szaradics* neveket sorolhatjuk az 1700-as években a közepes gyakoriságúak csoportjába. Nem soroltam fel azokat a neveket, amelyek bármely település névanyagában jelen lehetnek. A 21. század eleji Kapuvár családneveinél a várossal egyesített Garta nevei is szerepelnek, emiatt a két településre jellemző neveket ma már nem tudjuk szétválasztani (a helybeliek azonban még most is tudják, hogy mely név takar gartai születésű és mely név kapuvári személyt). A mai adatok alapján a 18. századtól jelen levő közepes gyakoriságú családnevek az alábbiak: *Sipőcz, Füzi, Henye, Cserpes, Axnix, Lukácsi, Dezomits, Gerencsér, Pászli, Vargyas, Göndöcs, Hoffer, Klaiser, Hérics, Szerencse, Ensöl, Bársony, Rozsits, Preklet, Szaikovits, Jerkó, Lukovics, Odor, Szaradics*. Ador és Apeller családnevű személy nincs a telefonkönyvben. Ebben a felsorolásban sok olyan van, amely még ma is nagyon jellegzetesen kapuvári. Például az *Axnix, Bársony, Cserpes, Ensöl, Göndöcs, Henye, Jerkó, Sipőcz, Szerencse, Vargyas*. Ezek a főként magyar alapszavú nevek évszázadok óta megtalálhatók a névanyagban, tanúkövekként őrzik a régi névadás, névhasználat módját.

3. Az előző szempont már felvetette a nyelvi eredet szerinti vizsgálat lehetőségét. A nyelvi eredetet kutatva a családnév írása, alakta, néha a jelentése segít abban, hogy megállapíthassuk, mely nyelvi közösség tagjaként kaphatta családnévét az adott személy őse. Győr elnémetesedéséről a korábbiakban már esett szó. Az alább következő táblázat adatokkal támasztja alá, hogy a belső városrészben a vizsgált időszakban valóban a német ajkúak voltak többségben. 290 német és 233 magyar családnévű családfőt írtak össze. Ez a két csoport a legmeghatározóbb a belvárosban. A német eredetű családnevek mennyiségének és milyenségének érzékeltetésére a *H* kezdőbetűs családneveket idézem. (Legjellemzőbb kezdőbetű a német neveknél az *S/Sch*, a *P* és a *K*.) Ezek: *Habacker, Hakstuck, Hamet, Harn, Harpffer, Hartt, Hauff, Hauthaller, Hausner, Hebenreik, Heffer, Heilvagen, Heiningen, Heister, Hencsli, Herrh, Herz, Herzogh, Hneber, Hobermayer, Hockenreiner, Hoffer, Hoffmann, Hoffpöck, Hokkenmayer, Holzer, Holzgartner, Höffler, Hönigmann, Hueber, Hüffnager*. (A neveket a lejegyzett írásformában idéztem.)

	magyar	német	szláv	egyéb	összesen
névféle	171	258	78	15	522
összes család	233	290	83	15	621
gyakoriság	1,36	1,12	1,06	1,00	1,19

5. táblázat: A belvárosi névanyag nyelvi eredet szerint

A 19. század második felétől a német alapszavú családnevek száma tovább emelkedett, ekkor ugyanis a zsidó népesség is engedélyt kapott a belső városban való letelepedésre. Ugyanakkor azonban elkezdődött a nevek magyarosítása is. A dualizmus korában, különösen a millenniumhoz közeledve szinte „divattá” vált a névmagyarosítás. Ebben a bő három évtizedben 101 katolikus, 357 zsidó és 33 evangélikus felekezetű személy kapott engedélyt nevének magyarosítására, megváltoztatására (VARGA 2009). A többség a német eredetű nevet cserélte magyarra vagy magyaros hangzásúra. Tehát a 19. század

második felében és végén nemcsak a nyelvi asszimilálódás, hanem a magyar névrend-szerhez történő igazodás is megfigyelhető.

A szláv alapszavú családnevek csoportjában mind a nyugati szláv (cseh, lengyel, szlovák: *Balaskó, Dovánczki, Novák, Nadurácz, Simáncsek* stb.), mind a délszláv (a török elől menedéket kereső horvát és rác népesség: *Filipovits, Janics, Kovatsits* stb.) eredetűek felfedezhetők.

Az egyéb kategóriába rendezett nevek között az egy közös típusba nem sorolhatókat találjuk: *De Langhon, Gindliani, Jáklin, Jann, Khalesz, Khromusz, Toomon* stb.

A külváros lakossága a nevek eredete alapján ítélve egységesebb, mint a belváros lakossága. A külső városrészben a családok 77,9%-ának (688 családnak) magyar neve van, ellentétben a belső városrészrel, ahol a családok 37,5%-áról feltételezhetjük, hogy a neve alapján magyar anyanyelvű az összeírásban szereplő családfő vagy az őse (233 család). A német nevek aránya, ha a családok összességében vizsgáljuk, mindössze 10,8% (95 család). A példák azt mutatják, hogy nemcsak a magyar, hanem a német lakosság is homogénebb, mint a belvárosban. A nevek alaktana ugyanis azt jelzi, hogy sok a bajor területről betelepített család. Az összeírásban megtalálható német eredetű családnevek végződése ugyanis nagyon gyakran *-er*, ami bajor származásra utal: „Süddeutschland ist die Heimat der *Bühler, Hofer, Moser...* alle mit der Endung *-er*, die in Norddeutschland fremd ist” (BAHLOW 1976: 21). Mint ismert, a bajorok a reformációt követően is megmaradtak római katolikusnak, és a 17–18. századi magyar betelepítési politika ezekről a katolikus vidékekről érkező személyeket ösztönözte megtelepedésre. Főként igaz ez Győrben, ahol mind a püspökség, mind pedig a győri vár katonai vezetése az ellenreformáció elkötelezettje volt. Néhány példa a német eredetű nevekre: *Czechmeister, Czigler, Ernst, Hancz, Hoccumperger, Immer, Kesperger, Laitner, Miller, Naibirn, Prik-mayer, Titrich, Volff, Volffinger*. (A neveket a lejegyzett formában idéztem.) A szláv alapú nevek vegyes képet mutatnak, mind a cseh, morva, lengyel, mind a délszláv típusúak felfedezhetők közöttük: *Bencsik, Bobarics, Droskó, Francsics, Hornyék, Juranecz, Lubrincski, Vukovics, Vulkovics* stb. A sok *-ics* végű név magyarázata, hogy az Újvárosban letelepített szerbek közül többen Győr városában vettek házat (MORVAI szerk. 2007).

	magyar	német	szláv	egyéb	összesen
névféle	312	81	66	11	470
összes család	688	95	88	12	883
gyakoriság	2,2	1,17	1,33	1,1	1,87

6. táblázat: A külvárosi névanyag nyelvi eredet szerint

A két városrészben különösen szembevető a magyar és a német családnevek arányának jelentős eltérése (a belváros magyar nevei: 32,7%; német nevei: 49,4%; a külváros magyar nevei: 66,3%; német nevei: 17,2%). Ugyanakkor az is látható, hogy a névanyagon belül szinte egyenlő arányt jelent a belvárosi (14,9%) és a külvárosi szláv alapszavú nevek (14,04%) aránya.

Kapuváron a nevek 66,3%-a magyar, 22,1%-a német és 10,6%-a szláv eredetre vezethető vissza. Gartán nem nagyon térnek el az arányok: a magyar alapszavú családnevek 70,2%-ot, a németek 14,9%-ot, a szlávok pedig 12,8%-ot jelentenek. Ezek az adatok a Győr külvárosi adatokhoz hasonlítanak. Kapuvár német eredetű családnevei a kis

gyakoriságúak között található: az *Apeller, Kleiser, Preklet 2-2* családot, az *Axnix, Bider, Ebmer, Fall, Heckmar, Hochsinger, Hujber* és további tizenkét név egy-egy családot jelöl. Gartán a *Hoffer, Tobler, Tringer, Klaiser, Pászli* gyakori családnév, *Schneider* és *Valner* viszont csak egy volt. 1680-ban Gartán az összeírás szerint 35 német anyanyelvű betelepült család élt, ezek közül a *Hoffer, Klaiser* családok utódai gyarapodtak és élnek nagyobb számban máig Kapuváron (VARGA 2002: 56). Szláv alapszavúak a *Dezamis, Győravics, Kursits, Hekmár, Stellik, Strobecz, Ugronovics* Kapuváron, Gartán pedig a *Degovics, Gilicz, Lukovics, Szaratics*, azaz főként a délről érkezett szláv népek neve ismerhető fel a felsoroltakban.

4. A jelentéstani elemzés egyrészt arra irányítja rá a figyelmet, hogy mely kategória emelkedik ki a többi közül, mely kategória dominál az adott közösségben, amiből aztán levonhatjuk a társadalmi háttérre vonatkozó következtetéseinket. Másrészt a leggyakoribb nevek jelentéstani vizsgálata a családnév kialakulásának idejébe vezet vissza bennünket, és azt mutatja meg, hogy a vizsgált területen mi volt a jellemző névtípus a családnév kialakulásakor, milyen jelentésű szavakból jöttek létre az első öröklődő családnevek, mi lehetett az elnevezés indítéka, mi lehetett az a fő motivációs tényező, amely a névadó közösség részéről az elnevezésben megnyilvánult és így a családnévben megőrződött. Beszédes példa a győri borbély cég 1604-ből származó szabályzata, amely így kezdődik: „Mi *Barbely Mihál, Barbely Imre, Barbely Orban, Barbely Balas, Barbely Simon, Barbely Ambrus, Barbely János, Barbely Gergely, Barbely Péter, Barbely Gergely* és *Demeter*, Gyerry feo Mesterek...” (SZÁVAY 1896: 236; az én kiemelésem: V. J.). Az idézet a családnév megszilárdulási folyamatának egy pillanatfelvételét mutatja, azt jelzi, hogy a családnév kialakulásakor az egyik legjellemzőbb kategória foglalkozásnévből alakult ki. A magyar nyelvterületen végzett névtani vizsgálatok már rámutattak arra, hogy vidékenként eltérő a jellemző és gyakori családnevek alapszavának jelentése (HAJDÚ 2003). Példaként említhetjük, hogy Erdélyben és az Őrségben a legjellemzőbb jelentéstani kategória a keresztnév egyénnevekből, azaz keresztnevekből alakult családnév. A történelmi Magyarország nagy részén viszont a foglalkozásnevek voltak a kiindulópontjai a családnévrendszernek. A középmagyar kor folyamán ez a kategória foglalja magába a nevek közel 30%-át. Minden vidéken megtaláljuk a *Szabó, Kovács, Varga, Molnár, Takács* stb. foglalkozást jelentő neveket. A történelmi Magyarország középső és északi területein sokkal jellemzőbb e névtípus, mint a magyar nyelvterület legnyugatibb vagy a keleti részein. A középkortól jelen van a családnévanyagban a földrajzi névből keletkezett családnévtípus is. A családnév öröklődővé válásakor a helynévhez kapcsolódó *-i* képzős alakváltozat jelenik meg leggyakrabban a nevekben (például *Csanaki, Körmendí*). Nem nagy mennyiségben, de előfordulnak puszta helynévből alakult családnevek is: megyénkben például említhetjük a *Gosztola, Komár* névformákat. A 18. századi telepítési hullámok következtében sok helyen megnőtt a helynévi eredetű családnevek aránya. Ez természetesen elsősorban a városokban mutatható ki, illetve azokon a területeken, ahol a kipusztult falvak, területek ekkor népesedtek be újból. Győrben és környékén is – a német alapszavú családnevek mellett – ez a névkategória fordul elő legnagyobb számban. Jelentős csoportot alkotnak még a népnévi alapszavúak: ugyan az eltérő nevek száma csekély, de nagyon gyakoriak, ezért sok család nevéként használatosak (*Horváth, Tóth, Németh*).

A családnevek jelentéstani csoportjai között a helynév (*Harkai*), személynév (*Györe, Péter*), foglalkozásnév (*Varga*), tulajdonságnév (*Szároz*), népnév (*Horváth*), tisztségnév (*Bíró*), társadalmi helyzetre utaló forma (*Szolga*), tárgy neve (*Tiló*), növénynév (*Borsó*), állatnév (*Csuka*), anyagnév (*Vas*), valamivel való ellátottságra utalás (*Földes*), fogalomnév (*Szerencse*) és természeti jelenség (*Dér*) neve fordul elő leginkább. (A HAJDÚ MIHÁLY-féle csoportosítást [HAJDÚ 2003] saját anyagomból vett példákkal egészítettem ki.) A felsoroltakból csak a legjellemzőbb kategóriákat emelem ki, és az alábbi táblázatban mutatom be az eredményeket a nevek mennyiségével és a névanyagon belüli százalékkal együtt.

4.1. Győr belső városrészében 171-, a külsőben 312-féle magyar írású, tartalmú családnév fordult elő. Kapuváron 68, Gartán pedig 33. A jelentéstani kategóriák felállításakor ezeket vettem figyelembe.

Az alapszó jelentése	Győr belváros		Győr külváros		Kapuvár		Garta	
	db	%	db	%	db	%	db	%
helynév	69	40,3	119	38,1	16	23,5	5	15,2
személynév	17	9,9	36	11,5	9	13,2	3	9,1
foglalkozásnév	31	18,1	32	10,3	18	26,5	12	36,4
tulajdonságnév	13	7,6	17	5,4	9	13,2	5	15,2
népnév	8	4,7	11	3,5	4	5,9	4	12,1
<i>a fentiek együtt</i>	<i>138</i>	<i>80,6</i>	<i>215</i>	<i>68,8</i>	<i>56</i>	<i>82,3</i>	<i>29</i>	<i>88,0</i>
az összes magyar családnév	171	100	312	100	68	100	33	100

7. táblázat: A névanyag jelentéstani vizsgálata

A legjellemzőbb jelentéstani kategóriát Győr városában a helynévi alapszavú családnevek csoportja alkotja, Kapuváron és Gartán viszont a foglalkozásnévi alapszavúak aránya a legjelentősebb. Különösen magasan kiemelkedik a foglalkozásnévi alapszavú csoport a gartai nevek közül. Látható, hogy nem egyenlő mértékben, de három helyen magas arányban a helynévi alapú névtípus jellemző; a kapuvári nevekénél ugyan a második helyre került, de csak kevéssel maradt le az első helyen lévő foglalkozásnévi csoporttól. Általában elmondható, hogy a helynévi alapú családnevek a valahonnan származást tükrözik, és megállapítható az is, hogy a név alapját képező helynév e névcsoportban többnyire a vizsgált területhez közelebb eső helyekre utal. Néhány példát Győr belvárosának névanyagában is találunk. Itt a helynévi alapszavú csoportba tartozik a magyar névanyag 40%-a, közülük többször a környező falvak neve szerepel a családnévben: *Baráti, Bezi, Börcsi, Enesei, Erkényi, Kónyi, Nyuli, Pázmándi, Szabadi, Tápi, Téneyi* stb. Gyakran előfordul közeli megyék egy-egy településének neve: *Kőszegi, Velemi, Nyitrai, Fehérvári* vagy nagyobb tájegységek elnevezése: *Borsodi, Somogyi, Szalai*. A Rábaközben szabályosan ki lehetett mutatni azokat az irányokat, ahonnan a népesség betelepült (VARGA 2006: 127–34): közeli falvak és városok Sopron, Vas és Zala megyében, távolabbi települések, valamint nagyobb tájegységek neve szerepelt alapszóként a családnévben. Győr belvárosi helynévi eredetű családneveire ez a szabályosság nem jellemző,

több a távoli vidékekre – *Novoszadi, Kassai, Lendvai, Miskolczi, Losonczi* – utaló helynév a családnevekben, mint a közvetlen közeliékre.

A külvárosi családnevek között ugyanígy megtalálhatóak közeli (pl. *Alapi, Ankheli, Cziráki, Csepregi, Gartai, Himódi, Iványi, Káldi, Kisfaludi*) és távolabbi (*Füleki, Lippai, Komáromi, Pozsonyi, Viszkeleti; Alföldi, Baranyai, Borsodi, Erdéli* stb.) települések nevei is. A névföldrajzi vizsgálatokkal gyakran pontosan megmutathatjuk, hogy a betelepülő személy hol élhetett akkor, amikor a családnevét kapta, vagy honnan települhetett be az új helyére. A 18. század első felében még megkockáztathatjuk ezen következtetések levonását, a későbbiekben azonban a családnév már oly mértékben öröklődővé vált, hogy nem vonhatunk le hasonló következtetéseket.

A 18. század közepén akad példa arra, hogy a családnév még nem öröklődik egyértelműen. Ilyenkor előfordul, hogy az újabb névadás motívumául a betelepülő személy lakhelye szolgál, tehát azt a helynevet kapja családnévül, ahonnan érkezett. A névanyag tarka, sokszínű lesz a helynévi alapszavú családnevektől, a családok számához képest sok van belőlük, de a gyakoriságuk kicsi, ezért a nevek megterheltsége alacsony. A belváros tíz leggyakoribb neve között kettőt találunk e típusból: a negyedik helyre került *Szalai* és a hatodik helyen álló *Nyitrai* neveket. Igaz, hogy a tíz leggyakoribb között szerepelnek, de az is látható, hogy a neveknek mindössze 0,95%-át, illetve 0,8%-át tesz ki, tehát nagy gyakoriságról mégsem beszélhetünk. A *Szalai* név a Rábaköz nevei között is az élbolyban található, ez az első *-i* képzős helynévi alapú családnév, amely közepes gyakoriságúvá vált. A kapuvári nevek között a *Szalai, Füzi, Lendvai, Homoki, Vámosi, Bodonhelyi, Dombi, Dukai, Foki, Kerlei, Kertai* stb. fordul elő. Gartai példák: *Budai, Hegyi, Oroszlányi, Udvardi*.

A személynévi alapszavú családnevek kialakulhattak teljes keresztnévekből (*Fülöp, Lukács* a belső és *Illés, Simon* a külső városrészben) vagy azok becézett változatából (*Benkő, Györkös, Kele*), de a korábbi világi névadás is megőrződhetett a későbbi családnévben (*Cseke, Farkas, Kósa*). Néhány *-i, -é, -fy, -ffi* patronimikonképzős név is előfordult a győri névanyagban: *Márffy, Jakabfi, János, Lőrinczi, Lukácsi*. A személynévi alapszavú családnevek mennyisége nem túlságosan jelentős egyik városrészben sem (9,9% és 11%). Ezt állapíthatjuk meg a rábaközi települések névanyagáról is. Jellemző kapuvári név az *Ensöl*, amely a középkorban az *Anselm* keresztnévből formálódott, de ugyancsak tipikus helyi név a patronimikonképzős *Lukácsi* vagy a régi világi személynévből alakult *Hatos* (talán a *Máriás* is). Szintén ilyennek tekinthető a *Menyhárt* és a *Vida*, a *Simon* és *Tóbiás* viszont kevésbé jellemző. Ezek néhányszor felbukkannak, de vagy elenyésznek, vagy egy közeli falu neveként maradnak meg később (például a *Simon* családnév Vitynyéd jellegzetes neve máig).

4.2. A dunántúli és felvidéki nevek között tipikusak a foglalkozásnévi eredetűek. A győri belső városrészben előforduló foglalkozásnévi alapú családnevek közül jellemző például: *Boros, Csapó, Deák, Fördös, Juhász, Kardos, Kecskés, Kovács, Madarász, Molnár, Negyedes, Pék, Pintér, Sós, Szekeres, Szűcs*. Nem találunk a nevek között *Takács, Varga, Szabó* családnevet, amelyek pedig szinte az egész ország területén fellelhetők. A külső városban *Ács, Bognár, Csaplár, Csiszár, Gerencsér, Halász, Hegedüs, Kántor, Kecskés, Kereskedő, Kocsis, Kovács, Kulcsár, Kutas, Madarász, Molnár, Nyíró, Pék, Pénzes, Pénzváltó, Rákász, Sós, Sütő, Süveges, Szabó, Szekeres, Szijártó, Szűcs, Takács, Varga* stb. fordulnak elő. Ide kapcsolhatók a valamely tisztség viselésére vagy

társadalmi helyzetre utaló alapszavú nevek is: *Biró, Huszár, Ispány, Katona, Királ, Pap, Pór, Szolga*. Kapuvár és Garta családnevei között ez a csoport a legjellemzőbb, az utóbbi helyen különösen magas a foglalkozásnévi kategória tagjainak a száma. Ennek az lehet a magyarázata, hogy Gartának rendkívül kicsi volt mind a bel-, mind a külterülete. Földművelésre, gazdálkodásra kevés lehetőség adódott, ebből következően főleg kézműves mesteremberek és nem a földművelésből élők telepedtek itt le. A magyar eredetű családnevek között a többség a foglalkozásnévi kategóriába tartozik. Mindkét településen a legjellegzetesebb foglalkozásra utaló családnév a *Sipőcz* 'gyalogos katona', ugyanis a várban szolgáló katonák, hajdúk adták a középkori település lélekszámának a nagy részét. Tipikusan kapuvárinak tekinthető a *Cserpes* 'cserepes' név, gartainak a *Gerencsér*.

4.3. A külső vagy belső tulajdonságot megjelölő nevek szintén a névanyag ősi rétegét jelentik. A győri belvárosi nevek között a következőket találjuk: *Bus, Fehér, Fekete, Fogas, Kis, Kondor, Nagy, Rontó, Rózsás, Sima, Szároz, Szép, Torkos*. A külvárosban a tulajdonság alapszavúak között főként inkább külső tulajdonságokat megnevezők szerepelnek: *Bodor, Balog, Fehér, Fejes, Fekete, Finta, Fodor, Fogas, Jámbor, Kis, Nagy, Peres, Sikos, Szivos, Torkos*. A *Torkos* családnév Győr történelméhez szorosan kötődik: a nevet viselő kereskedőcsalád a 16. századtól kezdve kiemelkedő szerepet játszott a város közéletében. Kapuváron és Gartán magasabb arányban, de szám szerint kevesebb személy élt tulajdonságnévi alapszavú családnéven. Néhány jellemző helyi név: a 18. században közepes gyakoriságú a *Bárson* vagy *Bársony*, és kis gyakoriságú a *Henye* családnév. Gartán a második leggyakoribb név a *Nagy*, de jellegzetes gartai tulajdonságnévi alapú családnév nincs a faluban.

4.4. Győr mindkét városrészében kevés a népnévi eredetű családnév. A belvárosban a *Cseh, Frank, Horváth, Kun, Lengyel, Németh, Tóth, Török* neveket, a külső városrészben a *Germán, Horváth, Kun, Magyar, Németh, Pajor, Polák, Rácz, Tóth, Török* neveket találjuk. Azonban közülük néhány, mint a Rábaközben is, nagy megterheltségű, így sok család viseli. A belső városrészben a *Horváth, a Tóth és a Török* szerepel a tíz leggyakoribb között. Ez a három népnévi családnév az összes család 3,05%-ának a neve. A külvárosban a *Horváth és Tóth* néven kívül még a *Németh és a Rácz* tűnik fel az első tíz között, így a négy gyakori népnévi családnévet használja a családok 11%-a. Kapuváron az első tízben van a *Horváth és Németh*, a továbbiakban a *Tóth és a Török*. Gartán ugyan-ezen nevek szerepelnek, csak más sorrendben: a *Tóth (5.)*, a *Horváth (9.)*, *Németh (14.)*, *Török (17.)* A névanyagban kicsi a szerepük, mégis meghatározó jelentőségűek, mivel sokan viselik őket. A népnévi eredetű családnevek arról is tanúskodnak, hogy mely népcsoportok tagjai kerülhettek be a vizsgált közösségbe. A délszlávok közül a horvátok az egész Dunántúlon jelen vannak, ők a török elől menekülve már a 15. századtól kezdve egyre északabbra húzódtak. Szerbek már a 16. századtól éltek a Nyugat-Dunántúlon. 1607-ben Vaicas Sava vezetésével Győrben telepedett meg egy rác közösség (SZÁVAY 1896: 106). Az adatok körütekintő mérlegelésével, a történelmi, társadalmi háttér ismeretében kimondhatjuk, hogy a családnév megszilárdulásának idején a népnévi eredetű családnevek is utalhatnak a népességmozgásra.

A jelentéstani kategóriák további finomításával még árnyalhatóbbá válna a családnévrendszer, azonban a növénynévből vagy fogalomból kialakult nevek száma nagyon

alacsony, kevés tanulságot kínál. A felsorolt csoportok viszont megmutatták a családnevek legfontosabb típusait.

5. A fentebb leírtakból levonhatunk néhány következtetést. A névanyagból kiemelt példák bizonyítékkul szolgáltak ahhoz, hogy kimondhassuk: a 18. század valóban harmadik honfoglalásnak tekinthető. Mind a határokon belül, mind pedig határainkon túlról jelentős mérvű a népességmozgás és -gyarapodás. Ezt egyrészt a sok egyszer előforduló magyar, valamint német és valamivel kevesebb szláv eredetű név, másrészt a névterhelés rendkívül alacsony volta bizonyítja. Ehhez járul hozzá Győr belvárosában az a tény, hogy az első tíz név az összes név csekély hányadát jelenti, azaz a leggyakoribb neveket is csak kevés család viseli. Támogatja az előbbi gondolatot a helynévi alapszavú családnevek nagy száma is.

Egy másik, az eredményekből levonható fontos következtetés, hogy a bel- és a külvárosi népesség összetétele eltérő: mind a nevek megterhelése, mind az első tíz név, mind pedig a nyelvi eredet szerinti vizsgálat eltérő eredményt mutat. A külvárosban a magyar, a belvárosban viszont a német eredetű családnevek dominálnak. A gyakorisági mutató különbsége jelzi, hogy a belvárosba nagyobb a bevándorlás, jelentősebb az idegen ajkúak beáramlása. A külváros eredményei jobban hasonlítanak a Rábaköz falusias jellegű településeinek eredményeihez, mint a győri belső város eredményeihez. Ami országosan vagy a Dunántúlon megszokott, az a győri belvárosi neveknel nem jelentkezik: nincsenek meg a leggyakoribb foglalkozásnevek; magasabb a német eredetű nevek aránya, mint a magyar nevéké; a tíz leggyakoribb név sorrendje más neveket mutat, mint a másik három helyszínen; a névterheltség rendkívül alacsony. Ma viszont, a 21. század kezdetén a leggyakoribb nevek szinte azonosak Győrben és Kapuváron. A közepes gyakoriságú családnevek közül Kapuváron a legtöbb megőrződött, Győrben, ahol a város lakosság száma folyamatosan növekszik, ezek szinte eltűntek vagy jellegtelenné váltak.

A névtan sok esetben más tudományterületeket is szolgál, és ami a történelem- vagy más könyvek oldalairól már ismert, azt a névtani vizsgálat gyakran egyértelműen alátámasztja. Így van ez Győr esetében: a névtani vizsgálat megerősítette, hogy a város a 18. század első felében lendületesen fejlődött, nagyon magas volt a beáramló idegen és magyar ajkú népesség száma és a lakosságon belüli aránya.

Források

- CDJ. 1. = *Conscriptio Domestica Interioris Libera Regia Civitatis Jaurinensis*. Ao. 1750/51. Győr-Moson-Sopron Megyei Levéltár IV. B 1064.
- CDJ. 2. = *Domestica Conscriptio Inquilinorum in Exteriori Civitate Jaurinensi (Domos et Fundos)*. Ao. 1750/51. Győr-Moson-Sopron Megyei Levéltár IV. B 1064.
- CR. = *Conscriptiones regnicolares 1754*. IV. 14. A Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltára.
- CP. = *Conscriptio Possessionis Gartha 1735*. A Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltára IV. 1. 1. a.

Hivatkozott irodalom

- BAHLOW, HANS 1976. *Deutsches Namenlexikon. Familien- und Vornamen nach Ursprung und Sinn erklärt.* München.
- BENKŐ LORÁND 1949. A történeti személynév-vizsgálat kérdései. *Magyar Nyelv* 45: 116–24, 244–56.
- DÁNYI DEZSŐ 1978. Győr főbb demográfiai folyamatai 1740–1789. In: GECSÉNYI LAJOS szerk., *Tanulmányok Győr és vidéke történetéből.* Győr. 81–100.
- DRINÓCZI GYÖRGY 1830–1847. Böngészet Sopron megye ismertetéséhez. Kézirat. Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltára.
- FILEP ANTAL 1961. Győr XVII. századi településtörténetéhez. *Arrabona* 3: 101–9.
- GECSÉNYI LAJOS 1978. Gazdasági és társadalmi változások Győrött a 16–17. század fordulóján. In: GECSÉNYI LAJOS szerk., *Tanulmányok Győr és vidéke történetéből.* Győr.
- HAJDÚ MIHÁLY 2003. *Általános és magyar névtan.* Budapest.
- KOSÁRY DOMOKOS 1980. *Művelődés a XVIII. századi Magyarországon.* Budapest.
- MORVAI GYULA 2007. *Győri polgárkönyv 1600–1743.* Városi Levéltári Füzetek 10. Győr.
- SZÁVAY GYULA 1896. *Győr. Monográfia a város jelenkoráról a történelmi idők érintésével.* Győr.
- VARGA JÓZSEFNÉ 2002. Személynevek szociolingvisztikai összefüggésben. *Névtani Értesítő* 24: 55–66.
- VARGA JÓZSEFNÉ HORVÁTH MÁRIA 2006. *Történeti személynevek a Rábaközéből.* Győr.
- VARGA JÓZSEFNÉ HORVÁTH MÁRIA 2009. Családnév-változtatások Győrben a reformkorban és a 19. század második felében. In: FARKAS TAMÁS – KOZMA ISTVÁN szerk., *A családnév-változtatások történetei időben, térben, társadalomban.* Budapest. 235–49.

VARGA JÓZSEFNÉ HORVÁTH MÁRIA

MÁRIA VARGA-HORVÁTH, 18th-century family names of Győr and Kapuvár

The author compares the 18th-century family names of Győr and those of Kapuvár, two Transdanubian settlements. In fact, family names of four distinct types of settlements are examined in the paper, since 18th-century inhabitants of Győr living outside and inside the town walls were clearly separated and on the site of today's Kapuvár there were at that time two settlements: the market town of Kapuvár and the village of Garta. Differences in social, ethnic and other factors are well reflected in the name stock. The frequency of names, the percentages of the ten most frequent names, the results of the examination of name origins all mirror an altering, increasing population. The fact that many Hungarian surnames occur only once in the name stock and that there are many German and Slavic family names in the corpus suggest that there must have been significant movements of population in both towns, as a result of which name frequency is relatively low in both cases. Semantic analysis shows that in the observed period the most frequent family names in Győr were those derived from place-names, whilst in Kapuvár surnames derived from names of occupations formed the most typical family names.